

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

Əhməd Cəfəroğlu və onun “Azərbaycan Yurd Bilgisi” dərgisi

Ahmed Caferoglu and his “Azerbaijan Yurd Bilgisi” magazine

Solmaz Məmmədova

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Bakı Qızlar Universitesi, Azərbaycan, e-mail: applesweet@inbox.ru

Özət

Burada Əhməd Cəfəroğlunun azərbaycanşünaslıq üçün böyük əhəmiyyət daşıyan “Yurd bilgisi” dərgisindən, orada yer alan elmi araşdırmalardan bəhs edilir. Müəllif mühacir dərgisinin mövzu və problematikasının sistemli şəkildə təsnifatını verir, qeyd edir ki, mühacir mətbuatının ən sanballı nümunəsi olan “Azərbaycan yurd bilgisi” mətbu orqan olmaqla yanaşı, əhəmiyyətli akademik nəşr olmuş, Azərbaycan elminin, mədəniyyətinin və ədəbiyyatının öyrənilməsi üçün kifayət qədər materiallar dərc olunmuşdur. Klassik və müasir ədəbiyyat məsələlərini elmi əsasda ideoloji təzyiqdən azad şəkildə öyrənmək, obyektiv təhlilini vermək baxımından da dərginin ətraflı öyrənilməsi vacib məsələdir. Sovet dönmündəki ədəbi prosesi düzgün dəyərləndirmək, müstəqillik dönmündə ədəbiyyatın ortaya atılan bəzi mübahisəli ədəbi problemlərini həll etmək, ədəbi-elmi araşdırmalara yardımçı olmaq üçün bu dərgini vacib material, elmi məxəz hesab etmək olar. Milli şüura, milli intibaha təkan verən, azərbaycançılıq ideologiyasını dünyada təbliğ edən “Yurd bilgisi” həm də mühacir ziyalıların bir araya toplamaq və bununla da mühacirətsünaslığın ümumi mənzərəsini əks etdirmək baxımından böyük əhəmiyyətə malikdir

Açar sözlər: Ə.Cəfəroğlu, ədəbiyyat, mühacirət, mətbuat, nəşr, mövzu, problem, mənbə

Citation/Atıf: MƏMMƏDOVA, S. (2023). Əhməd Cəfəroğlu və onun “Azərbaycan Yurd Bilgisi” dərgisi. *International Journal of Language and Awareness*. 2(1), 29-34. DOI: 10.33390/ijla.1866

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Solmaz Məmmədova
E-mail: applesweet@inbox.ru

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

This is a reference to Ahmet Caferoglu's "Azerbaijan yurd bilgisi" magazine, which is of great importance to Azerbaijani studies, and its scientific research. The author provides a systematic classification of the theme and problems of this immigrant journal, noting that the most prominent example of the immigrant press was the important academic publication, which included enough material for the study of Azerbaijani science, culture and literature. It is important to study the issues of classical and modern literature on a scientific basis, free from ideological pressure, to give a detailed analysis of the journal. This publication is considered to be an important material, a scientific benevolent one, to properly evaluate the Soviet literary process, address some of the controversial literary problems that have arisen during the independence, and to facilitate literary and scientific research. The national knowledge, which promotes national ideology and propagandizes the ideology of Azerbaijan, is of great importance in terms of bringing together immigrant intellectuals and thus creating a common picture of immigration.

Keywords: Ahmet Caferoglu, literature, emigration, press, publication, theme, problems, source

Azərbaycan mühacirətinin görkəmli simalarından biri Əhməd Cəfəroğlunun (1899-1975) ədəbi irsi zəngin və şoxşaxəlidir. Onun zəngin yaradıcılığı və elmi fəaliyyəti ədəbiyyat, dil, etnoqrafiya, mədəniyyət, dialektologiya, tarix, folklor, azərbaycanşünaslıq məsələlərini əhatə edir. O, həm də Azərbaycan siyasi mühacirətinin görkəmli nümayəndələrindən biri kimi ən çətin zamanda baş redaktoru olduğu "Azərbaycan yurd bilgisi" dərgisində elmi, publisistik məqalələrlə yanaşı, siyasi, ictimai məqalələr dərc etmiş və mühacirətin formalaşmasında böyük xidmətlər göstərmişdir. Ə.Cəfəroğlunun baş mühərriri olduğu "Azərbaycan yurd bilgisi" dərgisi doğma yurdu Azərbaycan haqqında elmi nəzəri, ədəbi-bədii materialların cəmləşdiyi məkan olmuşdur. Öz xalqına hədsiz sevgisi olan türkoloq azərbaycançılıq ideologiyasını elmi əsaslarla sistemləşdirib dünyaya tanıtmak kimi müqəddəs bir işə başlamış və çox dəyərli nəticələr əldə etmişdir. Ədəbiyyatşünas Vilayət Quliyev doğru qeyd edir ki, bu böyük alimin ədəbi-nəzəri yaradıcılığı olmasaydı belə yalnız "Azərbaycan Yurd Bilgisi" dərgisi onun adının elmi dairələrdə yaşaması və gələcək nəsillər tərəfindən minnətdarlıqla yad edilməsi üçün kifayət idi (1, s. 6). 1932-34-cü illər ərzində nəşr olunan bu dərgi həm də o zaman Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutu ilə bağlı baş vermiş "zəka axını"nı bir araya gətirmək, mühacir soydaşların istiqlal ruhunu, vətənpərvərlik hissini qoruyub saxlamaq, vətən üçün ölkə xaricində də olsa iş görmək naminə bu mətbu orqan ətrafında birləşdirmişdi. Əhməd

Cəfəroğlu bir alim kimi yaxşı bilirdi ki, siyasi müstəqillik milli-mədəni müstəqilliklə çox bağlıdır və bir-birini tamamlayır.

Əsas hissə: "Yurd bilgisi" jurnalı 48 səhifə olmaqla ayda bir dəfə latın qrafikası ilə Azərbaycan ləhcəsində İstanbulda çap olunurdu. 1932-1934-cü illərdə 36 və müəyyən fasilədən sonra 1954-cü ildə daha 1 sayı çap olunan dərginin azərbaycançılıq üçün böyük əhəmiyyəti olmuş, sanbalına görə Türkiyənin aparıcı akademik nəşrlərindən birinə çevrilmişdir. Təşkil olunan zaman dərginin redaksiya heyətinə baş mühərrir prof. Ə.Cəfəroğlu, prof. Mehmet Fuat Köprülzadə, prof. Əhməd Zəki Validi, dok. Mirzə Hacızadə, dr. Məhəmməd Ağaoğlu, asis. Əbdülqadir Süleyman daxil idi. Mövzu və problematika baxımından dərgidə qoyulan məsələlər bunlar idi:

- Folklorşünaslıq araşdırmaları
- Aşıq ədəbiyyatı
- Klassik Azərbaycan ədəbiyyatı
- Tarix, coğrafiya və etnoqrafiya araşdırmaları
- Dil məsələləri
- İctimai-siyasi məsələlər
- Musiqi araşdırmaları
- Ədəbi əlaqələr
- Resenziyalar
- Xəbərlər və nekroloqlar

Dərginin məqsəd və missiyası haqqında baş mühərrir Ə.Cəfəroğlu "Bir neçə söz" adlı məqaləsində yazırdı: "Birbaşa öz özünü tədqiq etməyən xalq başqa xalqların etnoqrafik tədqiqat mövzusunda başqa bir şey deyildir. Keçən onilliklər ərzində mədəni sahədə edilən tədqiqatlarda müəyyən nailiyyətlər əldə edilmişdir, lakin hələ əski məchulluqlar qalmaqdadır...Tikilməkdə olan binanın təməlinə boşluqlar vardır..."(2, s. 1) Həqiqətən də, millətin, xalqın tarixini yazarkən milli maraqları, milli ruhu qoruyub saxlamaq onun öz tədqiqatçılarının araşdırmalarında daha dəqiq, daha məqsədyönlü olur. Müstəmləkə şəraitində yaşayan xalqların hakim dövlət tərəfindən tədqiqində mərkəzdən gələn tapşırıqlar, ideoloji-siyasi yanaşmalar və regional maraqlar kimi aspektlər hiss olunmaya bilməz. Əhməd Cəfəroğlunun söylədiyi bu fikir o demək deyil ki, Azərbaycan dünya tədqiqatçılarının araşdırmalarından kənar qalsın. Onun dünya miqyaslı türkoloq-alim olması, dünyanın bir çox universitetlərində iş aparması özünə çoxlu həmkar, dost qazandırmışdı. Baş mühərrir öz alim həmkarlarını da bu dərgidə türk-Azərbaycan dünyası haqda biliklərini, araşdırmalarını dərc etdirməyə çağırırdı. Jurnalda yaradılan ədəbi əlaqələr şöbəsi bu məqsədə xidmət edirdi.

Dərginin ilk sayı "Əhməd Cəfəroğlunun Azərbaycan tarixinə ümumi bir baxış" və Mehmet Fuat Köprülüzadənin "Dədə Qorqud dastanına aid notlar" məqaləsi ilə başlanır. Əhməd Cəfəroğlu "Azərbaycan tarixinə ümumi bir baxış" məqaləsində xalqımızın keçdiyi tarixi yola nəzər salır, mərhələ-mərhələ araşdırır. Azərbaycan ərazisində tayfaların hərəkət istiqamətləri, yerləşmə areallarını izləyir. Azərbaycanın əlverişli coğrafi məkan olması, ticarət yollarının üzərində yerləşməsi məsələlərinə diqqət çəkir. Azərbaycan adının Midiya hökmdarı Atropatın adından götürüldüyünü daha məntiqli fikir hesab edir. Mehmet Fuat Köprülüzadənin "Kitabi-Dədə Qorqud dastanına aid notlar" adlı 3 məqalədən ibarət yazısında dastanla bağlı maraqlı məqamlara toxunur. Bu o zaman idi ki, "Dədə Qorqud" dastanı ilə bağlı Azərbaycanda barmaqla sayılacaq qədər araşdırmalar aparılmışdı. Sovet Azərbaycanında Əmin Abidi çıxmaqla bu dastan haqqında hələ fundamental

tədqiqatlar mövcud deyildi. Yalnız 1938-ci ildə dastanın Həmid Arası tərəfindən kitab halında çapından sonra geniş oxucu kütləsinin dastan haqqında məlumatı oldu və bu zamandan başlayaraq elmi dövriyyəyə daxil oldu. Halbuki bundan 6 il əvvəl artıq "Azərbaycan Yurd Bilgisi" dərgisi dastan haqqında araşdırmalara başlamışdı

Mehmet Fuat Köprülüzadə dastanı müştərək türk abidəsi hesab etməklə yanaşı, dastandakı hadisələrin, həyat və məişət tərzinin oğuz türklərinin yaşam təzi ilə daha çox səsələdiyini söyləyir, toponimlər, adalar baxımından da bunu əminliklə yazır. "Ozan" sözünün etimologiyasını araşdıraraq belə qənaətə gəlir ki, hələ oğuz türklərinin Amudərya-Sırdərya çayları arasında yaşadıkları zamandan ozan adlanan şair musiqişünasları vardır. Daha sonra M.F.Köprülüzadə araşdırmasını davam etdirərək yazırdı ki, islamla bağlı epizodlar əsərə sonradan katiblər tərəfindən köçürülərkən əlavə edilib və əsərin ümumi kontekstinə uyğunlaşdır. Yəni əsərdə şamanizmin elementləri, mifik qüvvələr, elat məişəti, qadın azadlığı və digər səhnələr dastanda təsvir edilən hadisələrin daha uzaq keçmişə aid olduğunu göstərir və tarixinin də daha qədim olduğunu qeyd edir (3, s. 3).

"Azərbaycan yurd bilgisi" dərgisində Nihal Ciftçioğlu "Kitabi-Dədə Qorqud haqqında" məqaləsində ilk dəfə olaraq maraqlı elmi araşdırma aparır, dastanın dili ilə Orxon-Yenisey abidələrinin dilini müqayisə edərək dilçiliyin vacib problemlərindən birinə toxunur (4). Dərginin ilk sayında Zəki Vəlidü Toğanın "Azərbaycanın tarixinin coğrafiyası" məqaləsi də yer alır. Qeyd etmək lazımdır ki, Z.V.Toğanın iqtisadi, coğrafi məsələlərə baxışını əks etdirən məqalə sanballı elmi mənbə sayıla bilər (5).

Ə.Cəfəroğlu baş mühərrir kimi dərginin bu sayında ədəbiyyatda rus istilasına qarşı mübarizə mövzusunda da geniş yer verir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu mövzu jurnalın sonrakı saylarında da müntəzəm olaraq izlənilir. Bu cür siyasi, ictimai mövzular Azərbaycanın istiqlal günü 28 Mayı və işğal günü 20 aprelə həsr edilmiş məqalələrdə geniş yer alırdı. Abdülkədirin, Selim Refikin, M.Sadık Senanın, Abdulbağinin və başqalarının məqalələrində isə daa çox

Azərbaycan ədəbiyyatı, folkloru məsələlərinə yer verilirdi. Məmməd Əli Rəsulzadənin “Azəri türklərinin həyat və ədəbiyyatında nəşə”, “Gəncəli Nizami”, Mirzə Mustafa Fəxrəddinin “Azərbaycan şairlərindən Rəncur xanım”, “Azəri aşıqlarından Sarı aşıq”, Ə.Cəfəroğlunun “XVI əsr saz şairlərindən Tufarqanlı Abbas”, M.Sadık Sənanın “Azərbaycan saz şairləri” və s. məqalələrində ədəbiyyatımızın müxtəlif problemləri araşdırılırdı. Ümumiyyətlə, Azərbaycan yurd bilgisi” dərgisinin mövzu və problematikası çox zəngin idi. Mühacirətşünas alim prof. B.Əhmədli bunu nəzərdə tutaraq yazır: “Azərbaycan yurd bilgisi” dərgisinin bütün saylarını nəzərdən keçirərkən burada Azərbaycan ədəbiyyatının bir çox məsələlərinin ilk dəfə olaraq təhlil edildiyini, ədəbiyyat tarixçiliyimizdə mühüm yer tutan bəzi faktların dəqiqləşdirdiyini də görmək olar. Elə məsələlər də var ki, indinin özündə belə bu dərgidə qoyulan problemlər özünün elmi həllini tapmamışdır” (6, s. 173).

“Azərbaycan yurd bilgisi” dərgisində əsas ağırlıq mərkəzi ədəbiyyatla bağlı araşdırmaların üzərinə düşür. Əhməd Cəfəroğlu müasir və klassik ədəbiyyat haqqında məqalələrə geniş yer ayırır. Dərgi ilə sıx əməkdaşlıq edənlər arasında Məmməd Əmin Rəsulzadə, Məmməd Əli Rəsulzadə, Səlim Rəfiq, Sənan Sadiq, Xəlil Xasməmmədov, Hüseyn Bayqara, Şəfi Rüstəmbəyli, Əbdülvahab Yurdsevər, Əbdülbaqi və s. Azərbaycan mühacirləri olmuşdur. Lakin dərgidə yalnız mühacirlər deyil, Türkiyə türkləri də yaxından iştirak edir. Tez-tez məqalələrlə çıxış edirdilər. Mühacirlərdən M.Ə.Rəsulzadə, Məmməd Əli Rəsulzadə ərəb fars dillərinə yaxşı bələd olduqlarından klassik ədəbiyyata çox maraq göstərirdilər. Məmməd Əmin Rəsulzadənin “Şirvanlı Xaqani” məqaləsi maraqlı ədəbi-tənqidi məqalələrə aiddir. O, vətənpərvər şairin yaradıcılığına münasibət bildirir, sovet Azərbaycanında edilən təcümələrindən bəhs edir. Tədqiqatçı Şirvanlı Xaqaninin şeirlərində vətənpərvərlik motivlərini önə çəkərək Şirvan torpağına vurgunluğundan danışıq. Məmməd Əmin Rəsulzadənin “Böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi” monoqrafiyası haqqında jurnalın 1954-cü ildə nəşr edilən son sayında söhbət açılır. Nizami Gəncəvini Azərbaycan

şairi kimi təqdim edib, onun milli mənsubiyyəti haqqında tutarlı elmi faktlarla çıxış edən müəllifin monoqrafiyası təkcə mühacirət ədəbiyyatında deyil, ümumiyyətlə, ədəbi-ictimai fikir sahəsində ən böyük nailiyyətlərdən biri kimi yadda qalır.

Məmməd Əli Rəsulzadənin Qətran Təbrizi, Məhsəti Gəncəvi, Nizami Gəncəvi haqqında məqalələri bu dərgidə yer alır. Araşdırmaçı Qətran Təbizidən Azərbaycan şair kimi ilk bəhs edən də Məmməd Əli Rəsulzadə olmuşdur. O, həm də 30-cu illərdə Nizami Gəncəvinin milli mənsubiyyətini araşdıran və onu Azərbaycan şairi hesab edən ilk tədqiqatçılardan olmuşdur. Tədqiqatçı Nizami Gəncəvinin milli mənsubiyyətini faktlarla sübut etməyə çalışmış və buna nail olmuşdur. Mühacirət araşdırmaçısı Ş.Həsənəova Nizami Gəncəvinin milli mənsubiyyəti ilə bağlı aparılan bu tədqiqatlar barədə yazır: “Bu dövrdə ayrı-ayrı məqalələr və Mirzə Məmməd Axundovun 1911-ci ildə Gəncədə çap edilən kitabçası istisna edilməklə. Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında Nizami haqqında heç bir nəzərəcarpacaq tədqiqat işi ortalıqda yox idi. Təbii ki, bu da Nizaminin fars şairi kimi tədqiqi üçün geniş meydan açırdı. Bəzən Nizaminin guya 30-cu illərin ortalarında Stalin tərəfindən Azərbaycan ədəbiyyatına verilməsi haqqında həqiqətdən uzaq fikirlər ortaya atılır. Mühacir Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının hələ 30-cu illərin əvvəllərində Nizamiyə sahib çıxması bu fikirlərin yanlışlığını bir daha göstərir” (7, s. 125).

“Azərbaycan yurd bilgisi” dərgisində dərc edilən müxtəlif mövzulu məqalələr əsasən elmi-nəzəri araşdırmalar idi, lakin bəzi məqalələr də var idi ki, daha çox təqdimat və tanışlıq xarakteri daşıyırdı.

Əhməd Cəfəroğlu həvəskar gənclərə, vətənpərvər mühacirlərə, Türkiyədə təhsil alan gənclərə də dərgidə nəşr olunmağa imkan yaradırdı. Bununla öz həmvətənlərini dərgiyə cəlb etmək məqsədi güdürdü, həm də Azərbaycan haqqında ən kiçik təsəvvürün belə diqqətdən kənar qalmaması üçün edirdi.

Dərgidə müasir ədəbiyyat məsələlərində də geniş yer verilirdi. Səlim Rəfiqin “Son dövr

Azərbaycan ədəbiyyatı”, “Türk mətbuatında M.Hadinin şeirləri” məqalələri müasir və yaxın dövr Azərbaycan ədəbiyyatından bəhs edirdi. Müəllif XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəllərində yaşamış şair və yazarlardan bəhs etmiş, onların yaradıcılığından nümunələr göstərmişdir. S.Ə.Şirvaninin “Vardır hər vilayətdə 5-10 qəsəbə” satirasından parça vermişdir. Sabiri və “Molla Nəsrəddin”çiləri xüsusi qeyd edərək yazırdı: “Molla Nəsrəddin” Sabiri yetişdirdi, o da “Molla Nəsrəddin”i yaşatdı, “Hophopnamə”ni ədəbiyyatımıza bəxş etdi, ədəbi məktəb yaratdı... Səlim Rəfiqin Məhəmməd Hadi ilə bağlı məqaləsi isə Məhəmməd Hadinin 140 illik yubileyi ərəfəsində əhəmiyyətli material ola bilər.

Əhməd Cəfəroğlunun folklorla bağlı araşdırmalarının bir qismi “Yurd bilgisi” jurnalında çap edilir, bu mövzuda məqalələri dərc olunurdu. O bu məqalələrini folklor nümunələri üzərində maraqlı müşahidələr əsasında yazmış, Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının janırlarından bəhs edərək atalar sözləri və məsəllər, nəğmələr, holavarlar, sayacı sözləri haqqında maraqlı fikirlər irəli sürür və “sayacı” sözünün “saymaq” sözündən olduğu qənaətinə gəlirdi. O, sayacı sözlərini əmək nəğmələrinə deyil, mərasim nəğmələrinə aid edir, sayacı sözləri haqqında danışarkən heyvandarlıqla məşğul olan elat tayfalarında qış mövsümü başlayanda qapı-qapı gəzib xeyir-dua verərək bunun müqabilində heyvan alıb gedən xüsusi adamlar olduğunu yazır, bu ritualın vergi, töycü toplamağa bənzədiyini xatırladır, alınan heyvanları saya-saya oxunan mahnıların da sayacı sözləri adlandığını yazır.

Əhməd Cəfəroğlu hələ Almaniyada işlədiyi zaman Xətayinin divanı üzərində araşdırma apararkən XVII əsrdə Cənubi Azərbaycanda yaşamış ilahiyatçı şair Məlik bəy Avçının şeirlərinə rast gəlir. Bu haqda məqaləsi də “Azərbaycan yurd bilgisi”ndə çap olunmuşdur. Daha sonra XIX əsrdə Azərbaycanda Rus istilasına qarşı başlamış hərəkata başçılıq edən, sonra mühacirət edib Amasiyada məskunlaşan Seyid Nigarinin oğlu şair Siraci haqqında “XIX əsr şairi Siraci” məqaləsini yazır. Bu istedadlı şair gənc Qarabağda doğulmuş, Amasiyada yaşamış, gənc yaşlarında dünyadan köçmüş, şeirləri dillər

əzbəri olmuşdur.

Ə.Cəfəroğlunun dilçiliklə bağlı “Azəri ləhcəsində bəzi moğol ünsürləri” və “Şərqdə və Qərbdə azəri ləhcəsinin tədqiqinə dair” məqalələrinin xüsusi əhəmiyyətini prof. Bədirxan Əhmədli “Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı kitabında” təhlil edərək qeyd edir ki, bu məqalələr müqayisəli dilçilik üçün çox dəyərli materialdır. Moñqol işğalı zamanı Azərbaycan dilinə keçmiş və vətəndaşlıq hüququ qazanmış qal, tonqal, noxta, kürəkən, nökar, şilə kimi sözlərin etimologiyası araşdırılır. Əhməd Cəfəroğlu İbn Mühənnanın bu sahəyə aid olan yeganə lüğəti olan “türk-fars-moğol” sözlüyündən istifadə edir. “Azərbaycan yurd bilgisi” dərgisində siyasi publisistikaya da yer ayrılmışdı. M.Ə.Rəsulzadənin “Azərbaycan milli hərəkatının xarakteristikası” məqaləsi çap olunmuşdur. 16-cı sayı isə bütünlüklə Cümhuriyyətə həsr olunmuşdur. Ə.Cəfəroğlunun “Azərbaycanın böyük matəmi 27 nisan”, “Azərbaycanın milli matəmi 27 nisan”, Şəfi Rüstəmbəylinin “27 nisan 1920”, H.Bayqaranın və başqa müəlliflərin bu xüsusda məqalələri çap edilmişdir.

Dərgidə xüsusi dil guşəsi də yaradılmışdı. 30-cu illərdə Türkiyədə osmanlı türkcəsinin qəliz, çətin anlaşılan ərəb fars sözlərindən təmizləmək üçün dövlət səviyyəsində iş başlanmışdı. Dil islahatı ilə əlaqədar hərəkata qoşulan və onun fəal iştirakçısı olan Əhməd Cəfəroğlu, hətta, öz Azərbaycan sözlüyünü yaratmış və bəzi qəliz sözlərin əski türk sözləri ilə əvəzlənməsi təklifini irəli sürmüşdü: məs, berrak-duru, haste-sayru, hırsız-oğru, affetmek-bağıslamaq və s.

II Türk dili qurultayında Ə.Cəfəroğlu “Rus dilində əski türk yadigarları” adlı məruzə ilə çıxış etmiş, iştirakçılar arasında olan rus səfirinin bu xoşuna gəlməmiş və öz etiraz notasını göndərmişdir. Bəzi mənbələrin verdiyi məlumata görə, bu dərginin qapanmasına səbəblərdən biri olmuşdur. Bədxahlar bundan yararlanmağa çalışmışlar. Lakin sonralar məsələlərə aydınlıq gəlir, münasibətlər normallaşsa da, dərgini yenidən nəşr etmək mümkün olmur. Dərgi yalnız iyirmi illik fasilədən sonra 1954-cü ildə Azərbaycan Kültürünü Tanıtım mərkəzi tərəfindən yenidən dərc edilmişdir. Bu dəfə dərginin yalnız bir sayı çap olunmuşdur.

Sonuc: Azərbaycançılıq ideologiyasını dünyaya tanıdan, mühacirət türkologiyasının banisi Əhməd Cəfəroğlunun elmi, ədəbi, nəzəri fəaliyyəti o qədər məhsuldar olmuşdur. Ə.Cəfəroğlunun gördüyü ən böyük işlərdən biri də "Azərbaycan yurd bilgisi" dərgisini yaratması və yaşatması olmuşdur. Dərgidə müxtəlif mövzularda onlarla məqalələr çap olunmuş, bir məktəb yaranmışdır. Özü də bu o zaman olmuşdur ki, Türkiyədə mühacirət mətbuatının hamısı qapanmışdı. Bu mənada "Azərbaycan yurd bilgisi" dərgisi Azərbaycan ədəbi, mədəni, ictimai fikrini yaşatmaqda davam etmişdir. Dərgi həm də Azərbaycan türkologiyasını sovet kontekstindən kənarında inkişaf etdirmiş və böyük bir ənənənin əsasını qoymuşdur. Gəncədə doğulan, lakin, taleyinə mühacirət ömrü yazılan Əhməd Cəfəroğlunun "Azərbaycan yurd bilgisi" dərgisi Azərbaycan mətbuatının, elminin, folklorunun, etnoqrafiyasının və mətbuatının inkişafında əhəmiyyətli rol oynamışdır.

ƏDƏBİYYAT/ REFERENCES

- QULIYEV V. Gəncədən bütün türk dünyasına... // Ə.Cəfəroğlu. Seçilmiş əsərləri. Bakı, Mütərcim, 2008, s. 6-26
- CAFEROĞLU A. Bir neçə söz. "Azərbaycan yurd bilgisi", 1932, № 1, s. 3-4.
- KÖPRÜLÜZADƏ M. F. Kitabı-Dədə Qorqud" dastanına aid notlar // "Azərbaycan yurd bilgisi", 1932, № 1, s. 4-7.
- CİFTÇİOĞLU NİHAL, "Kitabi-Dədə Qorqud haqqında". "Azərbaycan yurd bilgisi", 1932, № 1, s. 8-10.
- ZEKİ VELİDİ TOĞAN, "Azərbaycan tarixinin coğrafiyası". "Azərbaycan yurd bilgisi", 1932, № 1, s. 8-10.
- BƏDIRXAN ƏHMƏDLİ. Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatı, Bakı, Elm və təhsil, 2017, 374 s.
- ŞƏLALƏ HƏSƏNOVA. Mühacirət irsimizin "Yurd bilgisi". Bakı, YYSQ. 2015, 168 s.